

รายงานการวิจัย

การใช้เทคนิค AIC เพื่อการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่เฒ่า
อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

**Using AIC Technique for Monitoring and Participation of
Community to Conservation of Freshwater Jellyfish at
Nongmaena Subdistrict Khao Kho District, Phetchabun Province**

เจน จันทรสุภาเสน และคณะ
สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2561

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การใช้เทคนิค AIC เพื่อการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่เฒ่า
อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

**Using AIC Technique for Monitoring and Participation of
Community to Conservation of Freshwater Jellyfish at
Nongmaena Subdistrict Khao Kho District, Phetchabun Province**

เจน จันทรสุภาเสน

คณะวิทยาการจัดการ

รุ่งลักษณ์ ดีแจ่ม

คณะวิทยาการจัดการ

เกษฎาพร ปาคำวัง

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ทุนอุดหนุนโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์งบประมาณแผ่นดิน
พิจารณาผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2561

(ก)

ชื่องานวิจัย	การใช้เทคนิค AIC เพื่อการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่เฒ่า อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้วิจัย	เจน จันทรสุภาเสนา
ผู้ร่วมวิจัย	รุ่งลักษณ์ ดีแจ่ม และเจษฎาพร ปาคำวัง
สาขาวิชา	วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ปีเสรีจวิจัย 2561

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้เทคนิค AIC เพื่อการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่เฒ่า อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มชุมชนคนรักปลา ตำบลหนองแม่เฒ่า อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการเลือกตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 30 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบข้อมูลหาความสอดคล้องเชิงเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 6 เดือน จากผลการวิจัย พบว่าชาวบ้านมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชาวบ้านสูงสุด แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีจิตสำนึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอทางเลือกและปรึกษาหารือ แนวทางการแก้ไขปัญหา กำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชน การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์จากกระบวนการ AIC ทำให้ชาวบ้านตระหนักและปรับเปลี่ยนบริบทของการพัฒนาป่าชุมชนและการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด ด้วยการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ร่วมกันกำหนดแนวความคิดการดำเนินการอนุรักษ์แหล่งน้ำจืด และเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับ การอนุรักษ์จากกระบวนการ AIC เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วมและเกิดพลังชุมชนอย่างมาก

คำสำคัญ : AIC, การมีส่วนร่วม, การอนุรักษ์, แมงกะพรุนน้ำจืด

Title	Using AIC Technique for Monitoring and Participation of Community to Conservation of Freshwater Jellyfish at Nongmaena Subdistrict Khao Kho District, Phetchabun Province
Researcher	Dr. Jane Chantarasupasen
Co - Researcher	Rungluksana Deejam and Jetsadaporn Pakamwang
Program	Administration Phetchabun Rajabhat University Year 2018

Abstract

The aim of this research is to study the AIC technique for Monitoring and Participation of Community to Conservation of Freshwater Jellyfish at Nongmaena Subdistrict Khao Kho District, Phetchabun Province. The sample for this research belongs to Khon Rak Pa Local Community Group in Nongmaena Sub-district, Khao Kho District, Phetchabun. To obtain the sample, the purposive sampling was used for 30 representatives. The data, collected by an in-depth interview, was organized in an information system to find content-based correlation and present descriptive information. After the six-month investigation, results showed that local community people's participation for the issue was high. Among others, the highest is their awareness on participation for alternative proposal and discussion about problem solution, regulations and rules to manage community forest. Development of people participation using AIC enables local people to realize and adjust contexts of community forest improvement and freshwater jellyfish preservation. Thanks to participatory planning, cooperative idea formulation on Khek water resource preservation as well as active learning according to AIC processes, participatory creativity and local community power were much originated.

Keywords : AIC, Participation, Conservation, Freshwater Jellyfish

(ค)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยคำแนะนำต่าง ๆ จากคณะผู้วิจัยและความร่วมมือช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลหลายฝ่าย ที่สละเวลาให้คำแนะนำ คำปรึกษา รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้มา ณ ที่นี้ด้วย

ดร.เจน จันทรสุธาเสนและคณะ

1 กันยายน 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
1.3 นิยามศัพท์เฉพาะ	3
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	
2.1 หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	4
2.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	4
2.3 เป้าหมายและประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	5
2.4 ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	6
2.5 การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย	6
2.6 เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control)	9
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
3.1 ขั้นที่ 1	14
3.2 ขั้นที่ 2	14

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในอดีต	19
4.2 ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	25
4.3 ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การอนุรักษ์	34
4.4 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลังการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม	38
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	42
5.1 สรุปผลการวิจัย	42
5.2 อภิปรายผล	42
5.3 ข้อเสนอแนะ	44
เอกสารอ้างอิง	45
ภาคผนวก	47
ประวัติผู้วิจัย	52

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 จำนวนประชากร และผู้นำหมู่บ้าน จำแนกตามหมู่บ้านของตำบลหนองแม่นา	18
4.2 จำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุ	19
4.3 จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง	22
4.4 ข้อมูลการดำเนินงานตามเทคนิค AIC	28
4.5 การพัฒนาการมีส่วนร่วมขั้นตอนการสร้างความรู้	29
4.6 การสร้างแนวทางการพัฒนา	30
4.7 โครงการที่เสนอแนะ	31
4.8 ข้อมูลประชากรทั่วไป	32
4.9 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้านก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม	36
4.10 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชาวบ้าน	37
4.11 การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน	38
4.12 การมีส่วนร่วมผลประโยชน์	39

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

แก่งบางระจัน ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมธรรมชาติ ฝึเสื่อนานาพันธุ์ และแมงกะพรุนน้ำจืดซึ่งถือว่าเป็นพระเอกที่นักท่องเที่ยวต่างให้ความสนใจเป็นพิเศษที่อยากจะมาชมโฉมแมงกะพรุนน้ำจืดสายพันธุ์น้ำไหลที่มีการรายงานว่าเป็นแหล่งที่ 2 ของโลก แมงกะพรุนน้ำจืดชนิดนี้ มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Craspedacusta sowerbyi* Lankester, 1880 และเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2558 จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ประกาศให้แมงกะพรุนน้ำจืด สายพันธุ์น้ำไหล เป็นสัตว์น้ำประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการตั้งถิ่นฐานและเริ่มมีการใช้ประโยชน์พื้นที่ทำการเกษตรในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นในเขตพื้นที่แก่งบางระจัน จากแม่น้ำสายบริสุทธิ์ ปัจจุบันเริ่มมีสารเคมีจากไร่ นา ปนเปื้อน อีกทั้งยังมีการนำปลาที่ไม่ใช่พันธุ์ท้องถิ่นมาปล่อยจนมีนรกกราน “เจ้าถิ่น” อย่างปลาพุง ปลาสร้อย จนแทบไม่เหลือ ชาวบ้านหนองแม่นาจึงมีความกังวลและต้องการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดเพื่อให้อยู่ในสายน้ำแจ่มใสนานๆ ถ้าหากแมงกะพรุนน้ำจืดเหล่านั้นสูญพันธุ์ไปจากลำน้ำแจ่มใสนั้นจะกระทบหรือไม่กระทบอะไรกับระบบนิเวศลำน้ำแจ่มใสบ้าง บางทีการอยู่หรือการจากไปของแมงกะพรุนน้ำจืดอาจจะไม่มีผลสะท้อนอะไรเลย เหมือนที่มันเคยมีในแหล่งน้ำอื่น ๆ แล้วหายไปโดยที่ไม่มีอะไรเกิดขึ้น (เกษร สิทธิหนิว, 2548) Galarce และคณะ (2013) ได้รายงานปัจจัยที่สำคัญของการดำรงชีวิตของแมงกะพรุนน้ำจืดว่าควรเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบการมนุษย์มากที่สุด หรือควรเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ดังนั้นสภาพการณ์ในปัจจุบันแหล่งที่อยู่อาศัยของแมงกะพรุนน้ำจืดในแก่งบางระจัน ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์อาจอยู่ในภาวะเสี่ยงที่กิจกรรมของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของแมงกะพรุนน้ำจืด เช่น ผลกระทบจากสารพิษจากภาคการเกษตร การสร้างความสกปรกให้กับแหล่งน้ำ ดังนั้นการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยของแมงกะพรุนน้ำจืด โดยการมีส่วนร่วมในการดูแลจึงเป็นสิ่งสำคัญ จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเกิดคำถามวิจัยว่าอย่างไรจะสามารถเฝ้าระวังแหล่งน้ำในแก่งบางระจันมิให้เกิดการปนเปื้อนสารเคมีในแหล่งน้ำ และสามารถเฝ้าระวังอนุรักษ์แหล่งน้ำที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของแมงกะพรุนได้อย่างยั่งยืน

ฉลอง นุ้ยฉิม และคณะ (2555) พบว่า แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย (1) สร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกในการพัฒนา (2) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมการ ในขณะที่ยังคงมี พวงงามชื่น และ

คณะ(2556) ได้พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน จังหวัดลำพูน โดยใช้เทคนิค AIC พบว่า ชาวบ้านมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ผลของการทำลายป่าในอดีต ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่างๆ อย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชนให้มากขึ้น ข้อดีของเทคนิค AIC คือ เป็นวิธีหรือกลไกที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกระดับ ทุกคนในองค์กร หน่วยงาน กลุ่มสังคม คณะบุคคล ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ นำมาซึ่งบ่อเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานร่วมกัน (Interactive learning through action) ก่อให้เกิดการระดมสมอง เพื่อร่วมคิดร่วมวิเคราะห์ หนทางเลือก หรือหนทางปฏิบัติ เพื่อที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนา นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของในผลงานที่คนได้มีส่วนร่วม สุดท้ายยังก่อให้เกิดความผูกพัน มีความรักและห่วงแหน คอยปกป้องรักษาให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจการใช้เทคนิค AIC เพื่อการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่เฒ่า อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากในกระบวนการ AIC มีการใช้สมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวา มีการใช้ทั้งธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ และการบริหารจัดการ กล่าวคือ ใช้วิธีการอันเป็นองค์รวม (Holistic Method) สมมติฐานของงานวิจัยนี้คาดว่าวิธีนี้ทุกกลุ่มหรือสถาบันได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน ได้มีการร่วมอุดมการณ์หรือคุณค่าด้วยกัน เรียนรู้จากกัน ค้นพบปัจจัยร่วมด้านการอนุรักษ์และทำงานร่วมกัน ค้นพบว่าแต่ละคนมีทักษะในการเจรจาต่อรองเพื่อใช้ทรัพยากรที่มีร่วมกัน เพื่อบรรลุสิ่งที่ต้องการร่วมกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังของชุมชนในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่เฒ่า อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์
- 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ตำบลหนองแม่เฒ่า อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

1.3 นิยามศัพท์เฉพาะ

AIC หมายถึง เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ที่การระดมสมองทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา/ขีดจำกัด ความต้องการ/และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ งานที่ได้จากการประชุมมาจากความคิดของทุกคน

แมงกะพรุนน้ำจืด หมายถึง เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังสกุลหนึ่ง จัดอยู่ในพวกแมงกะพรุนที่อยู่ในชั้นไฮโดรซัว ต่างจากแมงกะพรุนที่พบในทะเลที่ส่วนมากจะอยู่ในชั้นไซโฟซัว ใช้ชื่อสกุลว่า *Craspedacusta*

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ยกระดับองค์ความรู้ชีววิทยา การแพร่กระจายของแพลงตอนในพื้นที่แก่งบางระจัน
- 2) ชุมชนได้แนวทางการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดเพื่อใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

2.1 หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดยหลักการนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบไปด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำหรือการปฏิบัติการ (Action) เพื่อที่จะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือด้วยโอกาสในสังคมได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาด้วยกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในรายละเอียด พันธุ์ทิพย์ รามสูต อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ โดยประกอบด้วย

- 1) ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมระดับนักศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์
- 2) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม
- 3) สนใจบริบทของชาวบ้าน โดย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา
- 4) การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านแต่ละคนยากจนด้วยโอกาสสามารถมองความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับปริญญาตรี และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

- 1) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้าร่วมศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล รวมทั้งการหาประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา และวรรณกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตน มิใช่รอคอยแต่นักวิจัยและนักพัฒนามาดำเนินการให้
- 2) เพื่อให้ได้ข้อมูลความเป็นจริง แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หรือมีความพอดีกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น

3) เพื่อให้มีการขับเคลื่อนมวลสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการของผู้ที่มีความรับผิดชอบร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกันและแก้ไขปัญหาไปพร้อมกัน

2.3 เป้าหมายและประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พันธุทิพย์ รามสูต กล่าวไว้ว่า เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นมีหลายประการประกอบด้วย

- 1) ค้นหาความรู้พื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลาย
- 2) ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม
- 3) สร้างดุลยภาพระหว่างวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิชาการและความรู้พื้นฐาน
- 4) ยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันของภาวะสังคมเศรษฐกิจ

ส่วนเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น อรุณรุ่ง บุญชนันตพงศ์ ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1) ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัว ได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในทางที่จะให้ความร่วมมือกันหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและชุมชน

2) ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมีโอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคนในชุมชน

3) มีวิจัยและพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและพัฒนาอย่างแท้จริง

4) ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำกิจกรรมโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดการผนึกกำลังร่วมกัน

โดยที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ตลอดจนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่โครงการที่ดำเนินการอยู่

2.4 ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กิจกรรมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทัศนะของกมล สุคประเสริฐ มีแตกต่างกันอยู่สองชุดซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1) กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยการวิจัย โดยเป็นกิจกรรมการแสวงหาความรู้ของนักวิจัยตามโครงการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายของผู้วิจัยแต่ละคน โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักวิจัยคือการสร้างรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถที่จะเผยแพร่แก่สังคมได้ โดยรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลนั้น จะต้องเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทองและก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่มากนัก แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ผลตอบแทนจากการวิจัยค่อนข้างสูง

2) กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หรือเรียกว่า กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการของชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาชุมชนของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกันกับชุมชน โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้อำนวยการวิจัย ซึ่งมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ช่วยเหลือในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่แรกเริ่ม และค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลง และหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยไปจนถึงสิ้นสุดโครงการแล้ว ประชาชนจะมีความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพลังที่พอเพียงกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ มีต้องรอรับการช่วยเหลือจากภายนอกอีก

2.5 การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการ (Means) สำคัญที่จัดว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และเป็นสาระสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรูปแบบ มีสังกัดประการใดนั้น สามารถพิจารณาได้จากทัศนะของทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ ซึ่งมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการ

วางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริการทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชนของตน การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การ

จัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมทางของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเอง เป็นตัวของตนเอง ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี นอกจากนี้การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการแสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้อง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน และเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานและบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ในเชิงทฤษฎีแล้ว การมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น มีหลากหลายมิติ สามารถจำแนกออกได้เป็นมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย มิติแรก ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย มิติที่สอง ร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหาเรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย มิติที่สาม ร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์

ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น มิติที่สี่ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่ที่เท่าเทียม เสมอภาคกัน และมิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้น นับได้ว่าเป็นคุณค่าโดยแท้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบนี้ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

ไพโรจน์ ชลารักษ์ อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1) ขั้นการศึกษาบริบท ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีนักพัฒนาประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วม และชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

2) ขั้นกำหนดปัญหา ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาละมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน และครอบคลุมส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ และชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็น/ความต้องการ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นหรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้านในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง ก่อนจะเริ่มดำเนินงานในขั้นตอนอื่น

3) ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และ

อย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัยโดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่ เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผน และตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

4) ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไขระหว่างการปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้ นักวิจัยที่เข้าร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

5) ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และแสดงความคิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

2.6 เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control)

AIC เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development: an International Institute (ODII) ตั้งขึ้น โดย Ms. Turid Sato และ Dr. William E. Smith กระบวนการนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทยโดยสถาบัน ODII ร่วมกับจากการศึกษาได้พบว่า กระบวนการเทคนิค AIC เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนและยังมีศักยภาพที่จะขยายผลได้เทคนิค AIC ที่นำมาประยุกต์สำหรับการประชุมระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ เทคนิคการระดมความคิดที่ให้ความสำคัญต่อความคิดและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคเป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา (อรพินท์ สพโชคชัย, 2537)

กระบวนการเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ง่ายและสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและการกำหนดแผนปฏิบัติ และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและขั้นตอนที่จะรวมความคิดและความต้องการไว้ในแผนได้ เพราะในส่วน

รายละเอียดของเทคนิค AIC มีเทคนิควิธีการประชุมระดมความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิดได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาข้อจำกัดความต้องการและศักยภาพของผู้ที่ระดมความคิดทุกคน (ชนพรณ ธานี, 2540)

เทคนิค AIC เป็นวิธีการที่รวมพลังปัญญาและพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังการพัฒนา

การพัฒนา ซึ่งมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้ (อรพินท์ สพโชคชัย, 2537)

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

- 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A)
- 2) การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

- 1) การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์
- 2) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก และกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอทุนอุดหนุนจากภาครัฐโดยผ่านตำบล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรมขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

- 1) การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ
- 2) การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน

สรุปเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเพื่อช่วยกันวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลัง และกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉลอง นุ้ยนิม และคณะ (2555) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพ็ริงจังหวัดกำแพงเพชร การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การวิจัยเชิงสำรวจ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพ็ริง จำนวน 374 ตัวอย่าง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่าแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย (1) สร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มเป้าหมายแรกในการพัฒนา (2) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชน อย่างต่อเนื่อง (3) เสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน (4) เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และ (5) จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ (2556) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน:กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์จากประชาชน 212 คน ชุดคำถามและแบบสอบถามจากแกนนำการจัดการป่า 20 คน โดยวิธีการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) เก็บข้อมูลพื้นฐานด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของประชาชน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และสถิติเชิงพรรณนา 2) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค A-I-C (Appreciation, Influence, and Control) และยุทธวิธีการนำเปลี่ยน (Strategies of change) ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นเทคนิคประกอบ นำเสนอผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในภาพรวมชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง การพัฒนาการมีส่วนร่วมขึ้นเห็น

คุณค่า (A) พบว่า ผลของการทำลายป่าในอดีต ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านหันมาฟื้นฟูป่าด้วยกิจกรรมต่างๆ อย่างจริงจัง ซึ่งในอนาคตชาวบ้านต้องการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเยาวชนให้มากขึ้น ในขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ชุมชนได้ระบุและจัดลำดับความสำคัญโครงการในอนาคตเพื่อส่งเสริมการจัดการ

พันธุ์พงษ์ คงเดชอดิศักดิ์ (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด โดยวิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากประชากรตามทะเบียนที่อยู่ในอำเภอเกาะช้าง จำนวน 387 คน ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมีส่วนร่วมในระดับมาก เป็นอันดับแรกรองลงมาด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีส่วนร่วมในระดับน้อย ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลมีส่วนร่วมในระดับน้อย และสุดท้ายด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีส่วนร่วมในระดับน้อย

ศรีประไพพร คุ่มศัตรา (2558) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลช่องสะเดา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือประชาชน 318 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน 20 คน เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลางจากการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน จำแนกตาม ร่วมกันจัดทำแผน และหาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยการจัดทำโครงการรักษาป่าต้นน้ำโครงการปลูกป่าโครงการบวชป่า โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยภาพรวม พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับน้อย ($r = 0.16$) ผลที่ได้ขอมอบสมมติฐานข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนควรร่วมกันจัดทำแผน และหาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยการจัดทำโครงการรักษาป่าต้นน้ำโครงการปลูกป่า โครงการบวชป่า โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

มีชัย และธีร์วิสิฐ (2558) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ผู้นำชุมชน และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่อำเภอวังเจ้า จำนวน 379 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน ประกอบด้วยนายอำเภอวังเจ้า พัฒนาชุมชนระดับอำเภอที่เกี่ยวข้องกับ เครื่องมือวิจัยคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า 1) การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ การปลูกป่า การดูแลรักษาป่า และการป้องกันไฟป่า ส่วนค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลางมี 1 ด้านคือ การป้องกันรักษาป่า 2) แนวทางพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก พบว่า การป้องกันรักษาป่า ควรมีการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้แก่ ประชาชน การปลูกป่า ต้องการให้มีการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย การดูแลรักษาป่าไม้ ควรมีการสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาป่าในพื้นที่ไม่ให้ถูกตัดทำลาย การป้องกันไฟป่า ต้องการให้มีการปลูกป่าทดแทนใน

ศิริพร และสุชาติ (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้กรณีศึกษา:เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาพระแทว จังหวัดภูเก็ต โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบแนวเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาพระแทว ระยะรัศมี 2 กิโลเมตร จากการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 377 ตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา, t-test, F-test, ANOVA, Scheffe ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับน้อย และเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ เพศ ระดับการศึกษา ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ อาชีพ รายได้ และแนวทางที่เหมาะสมในการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม คือ 1. เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรผู้นำชุมชน 2. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมให้ประชาชนทราบ 3. การประสานงานหน่วยงานภาครัฐ 4. การศึกษารูปแบบวิธีการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ที่เหมาะสมและปฏิบัติได้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การใช้เทคนิค AIC เพื่อการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในอดีต โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการชุมชนจำนวน 20 คน จากชุดคำถามและแบบสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชากรเป้าหมาย ชาวบ้านตำบลหนองแม่นา โดยจะทำการเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชน ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลด้านการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมในอดีต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับเวลา วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา สำหรับข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (Weighted mean score) โดยแต่ละปัจจัยมีค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 3 เดือน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนใน 4 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยใช้เทคนิค AIC (Appreciation, Influence, and Control) ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1) ขั้นเห็นคุณค่า (A) จัดเวทีให้ชาวบ้านเข้ามาพูดคุยถึงสภาพการณ์และปัญหาและความต้องการในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2) ขั้นปฏิสัมพันธ์ (I) ในขั้นนี้ชาวบ้านจะต้องระบุสิ่งที่ทำให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ในอนาคต โดยระบุเป็นกิจกรรมหรือโครงการและจัดลำดับความสำคัญ

3) ขั้นควบคุม (C) มี 2 ขั้นตอนคือ การแสวงหาผู้รับผิดชอบ และขึ้นวางแผนดำเนินงานโดยกำหนดกิจกรรมภายใต้โครงการต่างๆ วิธีดำเนินการ งบประมาณ และผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมอีกทั้งใช้เทคนิคยุทธวิธีการนำเปลี่ยน (Strategies of change) เป็นยุทธวิธีการโน้มน้าวจิตใจและความคิดของบุคคลเป้าหมายให้คล้อยตาม (Persuasive Strategy) สร้างทัศนคติใหม่ให้ต่อ

การพัฒนาการมีส่วนร่วมให้สูงขึ้นใน 4 ด้าน คือ 1) การตัดสินใจ 2) การดำเนินงาน 3) การใช้ประโยชน์จากป่าและพื้นที่ และ 4) การประเมินผล และใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นเทคนิคประกอบโดยเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 30 คน คือ ผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการป่าชุมชน และชาวบ้าน ด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบการสังเกต และนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบข้อมูลหาความสอดคล้องเชิงเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ใช้ระยะเวลาดำเนินการ 6 เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

แบบประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ

2. ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการ วิธีการสร้างเครื่องมือที่ และการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

2) ดำเนินการออกแบบแบบสอบถามให้มีรูปแบบเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง

3) นำร่างแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องคุณภาพ และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งมีรายนามต่อไปนี้ประกอบด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจน์ คุ้มทรัพย์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

อาจารย์อาทิตย์ หู่เต็ม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

อาจารย์เจษฎาพร ปากำวัง คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง คือ

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน +1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน 0
เห็นว่าไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน -1

คำนวณค่าสอดคล้อง(IOC) ตามสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

$\sum R$ = ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำข้อมูลที่รวบรวมจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC แล้วเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

4) ดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

5) นำไปทดลอง (Try out) เพื่อหาประสิทธิภาพของของเครื่องมือ ดังนี้

หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงที่ทำการศึกษ จำนวน 30 ชุดตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้มาทำการตรวจสอบและวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น นำผลการทดสอบมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีการทดสอบของคูเดอร์ ริชาร์ด (Kuder Richardson's method) ได้เท่ากับ 0.90

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เมื่อปรับปรุงแบบสอบถามแล้ว ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และครบถ้วนของแบบสอบถามแล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการลงรหัสหรือการให้คะแนนแบบสอบถามตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้จากนั้นนำมาวิเคราะห์ผลด้วยโดยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะ

3.3.1 การวิเคราะห์สถิติโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อใช้อธิบายข้อมูล

3.3.2 แบบคำถามเป็นแบบสอบถามจัดลำดับคุณภาพตามแบบวัดของ Likert ซึ่งเป็นข้อคำถามแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 5 ระดับได้แก่

มีความคิดเห็นมากที่สุด	ให้	5	คะแนน
มีความคิดเห็นมาก	ให้	4	คะแนน
มีความตักัดเห็นปานกลาง	ให้	3	คะแนน
มีความคิดเห็นน้อย	ให้	2	คะแนน
มีความตักัดเห็นน้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนเฉลี่ย มีดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 ถึง 1.49 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.50 ถึง 2.49 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50 ถึง 3.49 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50 ถึง 4.49 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.50 ถึง 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวังและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยเทคนิค AIC และศึกษาสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกตลอดจนการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งโอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในอดีต โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการชุมชนจำนวน 20 คน จากชุดคำถามและแบบสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประชากรเป้าหมาย ชาวบ้านตำบลหนองแม่นา โดยจะทำการเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชน ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลด้านการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมในอดีต

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนใน 4 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยใช้เทคนิค AIC ได้แก่ การจัดเวทีให้ชาวบ้านเข้ามาพูดคุยถึงสภาพการณ์และปัญหาและความต้องการในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเป็นกิจกรรมหรือโครงการและจัดลำดับความสำคัญ การวางแผนดำเนินงานโดยกำหนดกิจกรรมภายใต้โครงการต่างๆ วิธีดำเนินการ งบประมาณ และผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ โดยทดสอบเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการพัฒนาจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน จากผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ และประชาชน รวม 30 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือก่อนและหลังการพัฒนา และดำเนินการประเมินผล

4.1 ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในอดีต

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่ ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

บริบทชุมชน

ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ตำบลหนองแม่นา เดิมขึ้นอยู่กับตำบลทุ่งสมอ คือ บ้านหนองแม่นา ต่อมาตำบลหนองแม่นาได้แยกออกจากตำบลทุ่งสมอโดยสิ้นเชิง ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 24 กรกฎาคม 2528 มีผลให้บังคับใช้ตั้งเป็นตำบล หมู่บ้าน เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2528 มีจำนวน 10 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1	บ้านเสลียงแห้ง 3	มีพื้นที่ประมาณ 15,270 ไร่
หมู่ที่ 2	บ้านสนสวย	มีพื้นที่ประมาณ 14,595 ไร่
หมู่ที่ 3	บ้านมุกโต	มีพื้นที่ประมาณ 13,453 ไร่
หมู่ที่ 4	บ้านหนองรางช้าง	มีพื้นที่ประมาณ 14,730 ไร่
หมู่ที่ 5	บ้านทานตะวัน	มีพื้นที่ประมาณ 32,000 ไร่
หมู่ที่ 6	บ้านหนองแม่นา	มีพื้นที่ประมาณ 36,256 ไร่
หมู่ที่ 7	บ้านมาตุลี	มีพื้นที่ประมาณ 17,425 ไร่
หมู่ที่ 8	บ้านสระแก้ว	มีพื้นที่ประมาณ 12,785 ไร่
หมู่ที่ 9	บ้านราชพฤกษ์	มีพื้นที่ประมาณ 11,350 ไร่
หมู่ที่ 10	บ้านร่มโพธิ์-ร่มไทร	มีพื้นที่ประมาณ 13,386 ไร่

พื้นที่

ตำบลหนองแม่นา มีเนินเขาสูงเล็กๆสลับซับซ้อนกัน ดินอุทขานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีลำน้ำเข็กไหลผ่าน สภาพพื้นที่เหมาะกับการเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้เมืองหนาว สภาพภูมิอากาศของตำบลหนองแม่นา มีอากาศหนาวเย็นตลอดปี อุณหภูมิต่ำสุด -4 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนจัด สำหรับฤดูฝน จะมีฝนตกชุกมาก

เขตพื้นที่

ตำบลหนองแม่นา ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเขาค้อ มีพื้นที่ทั้งหมด 290 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 181,250 ไร่ โดยอยู่ห่างจากอำเภอเขาค้อ 23 กิโลเมตร และห่างจังหวัดเพชรบูรณ์ ประมาณ 55 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลและพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอโป่ง จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลสะเดาะพง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดกับ จังหวัดพิจิตร โลก

อาชีพ

อาชีพหลัก ทำสวน ทำไร่

อาชีพเสริม รับจ้าง

จำนวนประชากรทั้งหมดของตำบลหนองแม่นา มีจำนวน 3,092 คน โดยแยกเป็น ชาย 1,578 คน หญิง 1,514 คน คร่าวเรือน 1,073 คร่าวเรือน

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากร และผู้นำหมู่บ้าน จำแนกตามหมู่บ้านของตำบลหนองแม่นา

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย	หญิง	รวม	จำนวน/ ครัวเรือน
1	บ้านเสลียงแห้ง 3	193	173	366	152
2	บ้านสนสวย	159	161	320	106
3	บ้านมุกโต	170	163	333	90
4	บ้านหนองรางช้าง	153	148	301	92
5	บ้านทานตะวัน	188	181	369	153
6	บ้านหนองแม่นา	203	205	408	128
7	บ้านมาตุลี	139	129	268	91
8	บ้านสระแก้ว	164	157	321	95
9	บ้านราชพฤกษ์	89	91	180	70
10	บ้านร่มโพธิ์ – ร่มไทร	120	106	226	96
	รวม	1,578	1,514	3,092	1,073

ตารางที่ 4.2 จำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุประชากร	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
น้อยกว่า 1 ปี	19	24	43
1 ปี – 2 ปี	38	29	67
3 ปี – 5 ปี	70	51	121
6 ปี – 11 ปี	123	96	219
12 ปี – 14 ปี	64	46	110
15 ปี – 17 ปี	71	84	155
18 ปี – 25 ปี	177	171	348
26 ปี – 49 ปี	537	537	1,074
50 ปี – 59 ปี	254	219	473
60 ปีขึ้นไป	184	159	343
รวมทั้งหมด	1,559	1,442	3,001

ที่มา : สำนักงานบริหารทะเบียนราษฎร อำเภอเขาค้อ ณ เดือน พฤศจิกายน 2559

สภาพสังคม

โรงเรียน 1 แห่ง

โรงเรียนบ้านหนองแม่นา (ขยายโอกาส) หมู่ 5

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 2 ศูนย์

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเสลียงแห่ง หมู่ 1

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองแม่นา หมู่ 6

ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตำบลหนองแม่นา หมู่ 3

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตำบลหนองแม่นา หมู่ที่ 5

ศูนย์สาธิตการตลาดตำบลหนองแม่นา หมู่ที่ 6

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวตำบลหนองแม่นา

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ตำบลหนองแม่นา

ศูนย์สารนิเทศการตลาด หมู่ 1-10

สถาบันและองค์กรทางศาสนา 7 แห่ง

3.1 วัดอจลัมโม	หมู่ที่ 1
3.2 สำนักสงฆ์เขาตะเคียน โง้งะ	หมู่ที่ 1
3.3 สำนักสงฆ์สนสวย	หมู่ที่ 2
3.4 สำนักสงฆ์มุกโต	หมู่ที่ 3
3.5 สำนักสงฆ์ดงพระฤๅษี	หมู่ที่ 3
3.6 สำนักสงฆ์พิมพ์มาตุลี	หมู่ที่ 4
3.7 สำนักสงฆ์หนองแม่นา	หมู่ที่ 6
3.8 วัดบ้านราชพฤกษ์	หมู่ที่ 10

4. สาธารณสุข

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 2 แห่ง

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เสลียงแห้ง หมู่ที่ 1
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หนองแม่นา หมู่ที่ 5

5. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- จุดตรวจประจำตำบลหนองแม่นา หมู่ที่ 5

6. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาค้อ
- ฐานปฏิบัติการป้องกันรักษาป่าที่ 2 (หนองแม่นา)

7. สถานที่ท่องเที่ยว และแหล่งธรรมชาติ

- อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง
- น้ำตกศรีดิษฐ์
- แก่งบางระจัน(แมงกะพรุนน้ำจืด, หอยตูดตัด)
- จุดชมวิวเขาตะเคียน โง้งะ สวย 360 องศา

– บ้านพักโฮมสเตย์ มาตุลี/หนองแม่นา/เสถียงแห้ง 3

8.การคมนาคม

การคมนาคม มีถนนทางหลวงแผ่นดินสาย 2258 สะเคาะพง-หนองแม่นา และสาย 2325 หนองแม่นา-เขาค้อ การคมนาคมในหมู่บ้านมีถนน คสล. จำนวน 10 สาย นอกนั้นเป็นถนนลูกรัง และถนนดิน

9. การโทรคมนาคม

การติดต่อสื่อสารภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรศัพท์บ้าน การติดต่อภายในตำบลและหมู่บ้าน ใช้หอกระจายข่าว การติดต่อสื่อสารหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด วิทยุไร้สาย และใช้บริการไปรษณีย์เขาค้อ

10. การไฟฟ้า และการประปา

ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแม่นา ใช้ไฟฟ้าจากที่ทำกรไฟฟ้าเขาค้อ ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทั้ง 10 หมู่บ้าน และมีโคมไฟฟ้าสาธารณะ ทั้ง 10 หมู่บ้าน แต่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่การเกษตรยังไม่มีไฟฟ้าใช้

การรวมกลุ่มชุมชน/ชมรม/มวลชน

- กลุ่มชุมชนอนุรักษ์ป่าตำบลหนองแม่นา
- ชมรมผู้สูงอายุหนองแม่นา
- ศูนย์ อปพร.
- คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 10 หมู่บ้าน
- ชมรมวิ่งเพื่อสุขภาพตำบลหนองแม่นา
- ชมรมเปตองตำบลหนองแม่นา
- ชมรมจักรยานตำบลหนองแม่นา

กลุ่มชุมชนอนุรักษ์ป่าตำบลหนองแม่นา จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการนั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก เริ่มต้นการเดินทางที่ แก่งบางระจันจุดศึกษาผีเสื้อที่หายากหลากหลายชนิด และแมงกะพรุนน้ำจืด ช่วงเดือน กุมภาพันธ์-เมษายน ของทุกปี

ด้านการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมในอดีต

ชุมชนหนองแม่นา อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์ ชุมชนที่เป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างดี ด้วยการร่วมมือกันของภาคประชาชนในพื้นที่จนได้รับ

รางวัลการ์ตูนดีหลาย เช่น รางวัลกนิรี หรือรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยเมื่อปี 2553 ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศดีเด่นภาคเหนือ นอกจากนี้ชุมชนหนองแม่นา ยังมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในเรื่องของพื้นที่ป่าดงดิบและมีพื้นที่ติดกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จึงทำให้สภาพพื้นที่ป่าและสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ โดยเฉพาะแมงกะพรุนน้ำจืด สัตว์น้ำหายากที่สามารถหาชมได้ที่ชุมชนหนองแม่นา

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	67	67
หญิง	33	33
อายุ(ปี)		
20-30	15	15
31-40	29	29
41-50	21	21
51-60	25	25
61 ปีขึ้นไป	10	10
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	2	2
มัธยมศึกษา หรือ ปวช.	25	25
อนุปริญญา หรือ ปวส.	28	28
ปริญญาตรี	44	44
สูงกว่าปริญญาตรี	1	1
อาชีพ		
เกษตรกร	48	48
รับราชการ	1	1
รับจ้างทั่วไป	20	20
ค้าขาย	21	21
เจ้าของกิจการ	10	10
การฝึกอบรม		

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	18	18
ด้านการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด	39	39
ด้านพัฒนาอาชีพ	16	16
ด้านการใช้เทคโนโลยี	15	15
รายได้ต่อปี(บาท)		
น้อยกว่า 30,000	1	1
30,000-50,000	2	2
50,001-70,000	2	2
70,001-90,000	1	1
90,001-110,000	7	7
110,001-130,000	40	40
130,001-150,000	15	15
มากกว่า 150,000	32	32

4.2 ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนใน 4 ประเด็น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยใช้เทคนิค AIC ได้แก่ การจัดเวทีให้ชาวบ้านเข้ามาพูดคุยถึงสภาพการณ์และปัญหาและความต้องการในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ประธานชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “เดิมสภาพพื้นที่ในชุมชนเป็นพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย จนส่งผลให้สภาพอากาศในพื้นที่ร้อนและแล้งอย่างมาก เนื่องจากมีการบุกรุกพื้นที่ป่าและมีการทำการเกษตร ล่าสัตว์ จนกระทั่งอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงได้เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลายๆ ลักษณะ ทั้งการเป็นลูกหาบ การบริการรถยนต์รับส่งและการจำหน่ายสินค้า จนทำให้ชุมชนมองเห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และมีความหวังว่าพื้นที่ป่าของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวจะถูกทำลายไป จึงได้รวมตัวกันในรูปแบบขององค์กรชุมชนท้องถิ่นในการเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมด้านกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยการอาศัยศักยภาพของชุมชนมาเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน”

รวมทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ รวมทั้งตั้งชื่อว่า “ชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา” โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นให้ยั่งยืนสืบไป การบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่าง

เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และเป็นการสร้างเสริมรายได้ให้แก่ชุมชนและทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ตลอดจนเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ รวมทั้งเป็นการขยายโอกาสให้ชุมชนในการเสริมความรู้และพบปะแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลภายนอก ซึ่งปัจจุบันมีการก่อตั้งกลุ่มดังกล่าวมานานกว่า 10 ปีแล้ว ด้วยการเป็นพื้นที่ที่ได้เปรียบในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่ดีแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนแห่งนี้ยังมีจุดเด่นในเรื่องของการค้นพบแมงกะพรุนน้ำจืด ซึ่งเป็นสัตว์น้ำหายาก โดยชุมชนได้อนุรักษ์ไว้และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ชมความสวยงามของแมงกะพรุนในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน โดยอาศัยอยู่บริเวณแก่งบางระจัน นอกจากนี้ชุมชนยังได้มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวถึง 5 โปรแกรม ที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ ทั้งเรื่องของการพักผ่อนในป่า การเดินศึกษาธรรมชาติ ล่องเรือพายล่องลำน้ำเข็ก การเดินป่าแก่งบางระจัน โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวทั้ง 5 โปรแกรมนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงาม และมีความอุดมสมบูรณ์

เนื่องจากทุกจังหวัดจะมีเครือข่ายร่วมกัน จนได้จัดตั้งเป็นสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือและเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและได้รับการสนับสนุนการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และ สกว.ภาคเหนือที่ให้การสนับสนุนในการเข้ามาศึกษาวิจัยสภาพพื้นที่ป่าของชุมชน และให้ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ธรรมชาติและส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้านในพื้นที่มีรายได้ควบคู่กันไปด้วย ทำให้ตลอดทั้งปีที่ผ่านมาชุมชนหนองแม่เฒ่ามีรายได้จากการท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมกันไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาทต่อปี และมีนักท่องเที่ยวเข้าในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 5,000 คนต่อปี

จุดเด่นของลำน้ำ ลำน้ำเข็ก เป็นลำน้ำที่สามารถนำเรือขางมาใช้ล่องแก่งได้อย่างสนุกสนาน เร้าใจตลอดเส้นทาง คือ ตั้งแต่บ้านปากยาง ตำบลทรัพย์ไพรวัลย์ อำเภอวังทอง ลงไปจนถึง น้ำตกแก่งซอง รวมระยะทาง 8 กิโลเมตร ใช้เวลาในการล่องแก่งไม่เกิน 3 ชั่วโมง แล้วแต่ระดับน้ำจะมากหรือน้อย ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ไม่ยาวนานเกินไป ตั้งแต่จุดเริ่มต้นล่องแก่ง จะพบกับแก่งต่าง ๆ ที่มีความรุนแรงตั้งแต่ ระดับ 1-2 แล้วค่อยๆ รุนแรงถึงระดับ 4-5 ในช่วงท้าย ๆ ทำให้มีเวลาซักซ้อมฝีพายก่อน และบาง แก่งจะมีความยาวของแก่งต่อเนื่องกันเป็นระยะหลายร้อยเมตร การเดินทางมาล่องแก่งนี้มีความ สะดวก เพราะลำน้ำจะอยู่ใกล้ถนน คือ ลงจากรถยนต์ก็สามารถขึ้นแพยางได้เลย แล้วเมื่อถึงจุดขึ้น จาก แพยาง ก็สามารถขึ้นรถต่อได้เช่นกัน ไม่ต้องเดินทางไกลเหมือนสถานที่อื่น ๆ แก่งสอง อยู่ตอนบนของแก่งบางระจัน ห่างจากแก่งบางระจันประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นที่อยู่อาศัยของผีเสื้อนานาชนิด รวมถึงแมงกะพรุนน้ำจืดจำนวนมาก ลักษณะเป็นลานหินกว้างประมาณ 10 เมตร ยาวทอดขวางลำน้ำเข็ก แก่งบางระจัน (แก่งหนึ่ง) เป็นชื่อที่ชาวบ้านในชุมชนหนองแม่เฒ่า กล่าวถึง

กลุ่มแก่งหิน ขนาดใหญ่ ที่ทอดยาวขวางกั้นลำน้ำเข็ก บริเวณบ้านหนองแม่นา หมู่ที่ 6 ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ พื้นที่ติดต่อกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งอยู่ใกล้กับ ทุ่งหญ้า และป่าสน บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล.8 (หนองแม่นา) ซึ่งในอดีตสถานที่บริเวณนี้ เคยเป็นจุดสูบน้ำประทะ ระหว่างทหารไทยกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) ชาวบ้านจึงขนาน นามแก่งนี้ว่า “แก่งบางระจัน ” และเรียกติดปากมาจนถึงปัจจุบัน แก่งบางระจันเปรียบเสมือนเป็น เขื่อนธรรมชาติขวางกั้นลำน้ำเข็ก อยู่ห่างจากชุมชนหนองแม่นา ประมาณ 1 กิโลเมตร ลำน้ำเข็กแห่งนี้ จึงมีบรรยากาศของลำน้ำกลางป่าที่สวยงามใส คงระดับน้ำไว้ตลอดปีแวดล้อมด้วยป่าไม้ต้น ไม้ขนาดใหญ่มีสภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำสัตว์ป่า และนกนานาชนิด รวมถึง แมงกะพรุนน้ำจืดจำนวนมากปรากฏบริเวณทำน้ำสถานที่ปฏิบัติธรรม แก่งบางระจัน(วัดหนองแม่นา) ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยพบ แมงกะพรุนน้ำจืด มีขนาดเล็กกว่าเหรียญหนึ่งบาท

พระคุณเจ้าพระอาจารย์ชนะ ท่านเจ้าอาวาสวัดหนองแม่นา ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ การพบแมงกะพรุนน้ำจืด บริเวณแก่งสอง และบริเวณทำน้ำพุทธสถานสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่งบางระจัน (วัดหนองแม่นา) พบ การปรากฏตัวของแมงกะพรุนน้ำจืดสายพันธุ์น้ำไหล ปี 2555 จะพบมากบริเวณทำน้ำพุทธสถานสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่งบางระจัน (วัดหนองแม่นา) และมี ขนาดเล็กกว่าปี 2554 มาก และก็เหมือนเดิม คือต้องหว่านอาหารให้ปลาเพื่อให้ฝูงปลาที่อยู๋ใต้น้ำไปรบกวนแมงกะพรุนน้ำจืดให้ลอยขึ้นมา นอกจากนี้ได้ตั้งข้อสงสัยว่า เหตุที่แมงกะพรุนน้ำจืด มีจำนวนน้อยและมีขนาดเล็ก อาจเกิดจากปลาจุก (ปลาซีกเกอร์หรือปลาเทศบาล) ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นใน ลำน้ำเข็ก อาจจะมากุดกินไข่ หรือ ตัวอ่อนของแมงกะพรุนน้ำจืด ส่งผลให้จำนวนของเจ้าสัตว์ตัวน้อยซึ่ง หาคุได้ยาก!!! มีจำนวนลดลงและมีขนาดเล็กลงก็เป็นได้...”

คุณสวัสดิ์ สุพรม รองประธานชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา กล่าวว่าแนวความคิดในการเปิดให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมนำนักท่องเที่ยวเข้าชมแมงกะพรุนน้ำจืด เป็นแนวความคิดในเชิงอนุรักษ์และสร้างสรรค์ เพื่อให้ชาวบ้านซึ่งรู้ข้อมูลในท้องถิ่นที่สุด ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้ ตอบคำถาม และพาเที่ยว มีทั้งโปรแกรมในการเดินทางค้างแรมในป่า และการพายเรือเพื่อชมแมงกะพรุนเท่านั้น สำหรับผู้ที่ต้องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเรียนรู้ธรรมชาติร่วมไปกับการทำความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งนอกจากการล่องเรือชมแมงกะพรุน แก่งบางระจัน เป็นส่วนหนึ่งของลำน้ำเข็ก อยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ความสำคัญของแก่งบางระจันคือความสวยงามของกระแสน้ำในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว ที่มีกระแสน้ำไหลแรงตลอดเส้นทางชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวได้เข้าไปพักผ่อนเล่น

น้ำกันอย่างสนุกสนาน ขณะที่ในฤดูแล้ง กระแสน้ำนิ่ง กลายเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของที่นี่ เพราะเป็นช่วงที่แมงกะพรุนน้ำจืด จะออกมาบนแก่งน้ำขังนึ่งบนภูเขาแห่งนี้ นับร้อยนับพันตัวแมงกะพรุนน้ำจืดที่พบ นับว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่มหัศจรรย์ ก่อนยุคไดโนเสาร์ ที่ยังมีชีวิตรอดเหลืออยู่ในปัจจุบัน ที่หาชมได้ยาก เนื่องจากเป็นแห่งเดียวในประเทศไทย และเป็น 1 ใน 2 แห่งของโลก ที่พบอยู่ตามแหล่งน้ำไหลบนเทือกเขาสูง ซึ่งส่วนใหญ่จะพบในทะเลสาบ โดยสันนิษฐานว่า เมื่อหลายล้านปีที่ผ่านมา บริเวณดังกล่าว น่าจะเป็นท้องทะเล และจากการโก่งตัวของเปลือกโลก ทำให้ทะเลกลายเป็นภูเขาแมงกะพรุนซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ก็ได้ปรับตัวให้สามารถอยู่ในน้ำจืดได้ โดยแมงกะพรุนน้ำจืด จะมีลักษณะคล้ายกับแมงกะพรุนน้ำเค็ม แต่มีขนาดเล็กกว่า ตัวใหญ่สุดมีขนาดเท่าเหรียญขนาด 5 บาท ไปจนถึงเหรียญ 10 บาท ยังสามารถชมพืชพันธุ์ และสัตว์นานาชนิด ที่เป็นพืชและสัตว์ประจำท้องถิ่น เช่น หอยก้นตัด ปลาประจำท้องถิ่น ผีเสื้อที่หายากหลายชนิด เช่น ผีเสื้อหางดิ่งปารีส ผีเสื้อเหลืองหนามใหญ่ โคนปีกดำ และผีเสื้อหางแหลม

การจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัยของแมงกะพรุนน้ำจืดอย่างยั่งยืน แมงกะพรุนน้ำจืด ไม่สามารถหาได้ด้วยตาเปล่าได้ง่ายตาม แหล่งน้ำธรรมชาติ เนื่องจากจะมีช่วงเวลาว่ายอยู่เหนือน้ำ เพียงระยะเวลาสั้น ๆ ในหนึ่งปี โดย แมงกะพรุนน้ำจืด จะว่ายขึ้นบนผิวน้ำเป็นกลุ่มใหญ่ ให้เห็นในช่วงเวลา กลางวันซึ่งมีแดดจัด ในช่วงฤดูร้อนปลายเดือนกุมภาพันธ์ ถึงต้นเดือนพฤษภาคม เท่านั้น วงจรชีวิต แมงกะพรุนน้ำจืด เมื่อได้ปฏิสนธิแล้ว ตัวอ่อนจะ พัฒนาขึ้นมา มีลักษณะเหมือนขน หรือหนอนตัวเล็กๆ มีขนละเอียดรอบตัว เรียกว่า "ซีเลีย" จากนั้น จะพัฒนาไปเป็น "พลาเนลา" จะคืบคลานไปหาที่ ที่เหมาะสมเพื่อเกาะ และเปลี่ยนรูปร่างกลายเป็น "โพลิป" ซึ่งมีลักษณะเหมือนดอกไม้ทะเลขนาดจิ๋ว คือ มีลำตัวที่เหมือนกับแจกันเกาะอยู่กับวัสดุต่างๆ ลำตัวหงายขึ้น โดยมีหนวดอยู่รอบปากด้านบน ซึ่งแตกต่างไปจากแมงกะพรุนตัวเต็มวัย เมื่อโพลิปได้ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ก็จะเกิดการแตกหน่อซ้อนกันเป็นชั้นๆ ซึ่งคือ แมงกะพรุนน้ำจืด ขนาดเล็กที่ซ้อนกันเป็นชั้นๆ จะหลุดและลอยไปตามกระแสน้ำ เรียกว่า "อีฟิรา" หรือ "เมดูซ่า" มีลักษณะเหมือนแมงกะพรุนตัวเต็มวัย คือ ลำตัวคว่ำลง หนวดอยู่ด้านล่าง หาก แมงกะพรุน ในขั้นนี้ได้รับอาหารที่พอเพียง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ก็จะเจริญเติบโต กลายเป็นแมงกะพรุนตัวเต็มวัย เข้าสู่วัฏจักรพันธุ์ต่อไปก็จะเข้าสู่วงจรเหล่านี้ใหม่อีกครั้ง ซึ่งจาก การศึกษาทำให้ทราบว่า ระบบนิเวศทางน้ำของแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของ แมงกะพรุนน้ำจืด จะถูกเปลี่ยนแปลงหรือถูกทำลายไม่ได้ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในบริเวณที่พบการปรากฏตัวของแมงกะพรุนน้ำจืด ควรให้ความสนใจ และให้การสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กับการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด เช่น การจัดตั้งชมรมด้านการอนุรักษ์ ของราษฎรในชุมชน ตลอดจนการวางแผน

จัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อรักษาสัตว์ประจำถิ่น หายาก ชนิดนี้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป

เทคนิค AIC เป็นวิธีการที่รวมพลังปัญญาและพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังการพัฒนาการพัฒนา ซึ่งมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

- 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A)
- 2) การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

- 1) การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์
- 2) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก และกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอทุนอุดหนุนจากภาครัฐโดยผ่านตำบล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรมขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

- 1) การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ
- 2) การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน

การดำเนินงานตามเทคนิค AIC มีการกำหนดกิจกรรม เงื่อนไข และขั้นตอนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลการดำเนินงานตามเทคนิค AIC

กิจกรรม	เงื่อนไข	ขั้นตอนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน
A พุดคุยถึงปัญหาของป่าชุมชนในปัจจุบัน	-ทุกคนเสนอข้อมูล ได้อิสระ -ทุกคนพุดถึงสภาพปัญหา แสดงความคิดเห็นและกระตุ้น ให้มีส่วนร่วมกับกลุ่มชุมชน	-ทุกคนบอกสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ -ให้แต่ละคนเสนอความคิดเห็นตามความต้องการ -แบ่งกลุ่มย่อย นำเสนอความคิดเห็น สรุปความคิดของกลุ่ม -ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอ
A2 พุดคุยถึงความต้องการในอนาคต	ทุกคนพุดถึงสภาพปัญหา แสดงความคิดเห็นและกระตุ้น ให้มีส่วนร่วมกับกลุ่มชุมชน	-ให้แต่ละคนเสนอความคิดเห็นตามความต้องการ -แบ่งกลุ่มย่อย นำเสนอความคิดเห็น สรุปความคิดของกลุ่ม -ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอ
I การสร้างแนวทางการพัฒนา	-ระบุกิจกรรมหรือโครงการที่จะทำ -แยกประเภทจัดลำดับความสำคัญของโครงการ	-จัดลำดับตามความต้องการ โดยแบ่งกลุ่มย่อย พิจารณาตามความต้องการของชุมชน -ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอ
C การสร้างแนวทางปฏิบัติ	-การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ -การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน	-ให้เข้าร่วมกลุ่มย่อยตามหัวข้อที่สนใจ และแต่ละกลุ่มคิดวางแผน โครงการ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆในชุมชน -ผู้แทนแต่ละกลุ่มนำเสนอแผนโครงการ

ผลการดำเนินงานตามเทคนิค AIC มีการกำหนดกิจกรรม เงื่อนไข และขั้นตอนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง

การดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการ AIC ที่มี

ขั้นตอนของกระบวนการอยู่ 3 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนการสร้างความรู้ 2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา และ 3) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ โดยในแต่ละขั้นตอนมีการดำเนินการและผลการวิจัยเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้

ในขั้นตอนนี้เป็นการทำให้สมาชิกในชุมชนทุกคนยอมรับ ได้เล็งเห็นความสำคัญต่ออนาคตให้เกิดความร่วมมือร่วมกันเกิดการมาประชุมพูดคุยถึงสถานการณ์ปัญหาป่าชุมชนในบริเวณเขตติดต่อแหล่งน้ำเข็กที่มีแมงกะพรุนน้ำจืดอาศัยอยู่ และความต้องการในอนาคต ดังนี้

ตารางที่ 4.5 การพัฒนาการมีส่วนร่วมขั้นตอนการสร้างความรู้

ประเด็น	ปัจจุบัน	อนาคต
สถานการณ์ปัญหาของป่าชุมชนในปัจจุบัน	มีกฎระเบียบต่างๆ ในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยชุมชนมีแนวทางปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่มีชาวบ้านบางกลุ่มที่ละเลยกฎระเบียบเพื่อการทำ การเกษตรสภาพป่า แหล่งน้ำเริ่มเสื่อมโทรม	ปรับกฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น มีมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างจริงจัง เพราะรักษาและอนุรักษ์ผืนป่าไว้ให้นานที่สุด
ความต้องการในอนาคต	ต้องการให้ชาวบ้านทุกคนร่วมมือกันปลูกป่าเพื่อพัฒนากลุ่มน้ำเข็กและแหล่งน้ำสะอาดเพื่อประโยชน์รอบด้าน อนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด พัฒนาเส้นทางเดินป่าเพื่อพัฒนาป่าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกป่า กำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน และใช้วัสดุในพื้นที่	ต้องการให้ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าชุมชนและการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว โดยเยาวชนในท้องถิ่นเป็นภาคีเทศก์น้อย ให้ข้อมูล และยังต้องการให้เพิ่มกิจกรรมการพัฒนาป่า เช่น สำรวจป่าเป็นประจำ จัดทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา ในขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ และการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ ซึ่งผลของการปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 การสร้างแนวทางการพัฒนา

โครงการ	แนวทางปฏิบัติ
1. พัฒนากลุ่มน้ำเข็กและแหล่งน้ำสะอาด	จัดกลุ่มสมาชิกในชุมชนสำรวจป่าและแม่น้ำเข็ก จัดสรรพื้นที่และกล้าไม้มาปลูกทำแนวกันระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรกับแม่น้ำ
2. อนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด	สมาชิกในชุมชนร่วมกันดูแลรักษา แหล่งน้ำและสิ่งปลูกสร้างบริเวณใกล้เคียง โดยมีการจัดเวรยามตรวจ
3. พัฒนาเส้นทางเดินป่าเพื่อพัฒนาป่าชุมชน	สมาชิกในชุมชนร่วมกันดูแลรักษา จัดกลุ่มบริการนำเที่ยวเดินป่าให้กับนักท่องเที่ยว
4. ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกป่า กำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจน และใช้วัสดุในพื้นที่	กลุ่มสมาชิกในชุมชน จัดสรรพื้นที่และกล้าไม้มาปลูกทำแนวกันระหว่างพื้นที่ชุมชนกับแนวป่า

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรมขั้นตอน โดยการแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ และการตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน ซึ่งผลของการปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 โครงการที่เสนอแนะ

โครงการ	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
1. พัฒนาลุ่มน้ำเข็ก และแหล่งน้ำสะอาด	เพื่อรักษาแหล่งน้ำเข็ก ให้เป็นแหล่งน้ำ สะอาด	จัดกลุ่มสมาชิกใน ชุมชนสำรวจป่าและ แม่น้ำเข็ก จัดสรร พื้นที่และกล้าไม้มา ปลูกทำแนวกัน ระหว่างพื้นที่ทำ การเกษตรกับแม่น้ำ	คณะกรรมการชุมชน และ ชาวบ้าน
2. อนุรักษ์ แมงกะพรุนน้ำจืด	เพื่ออนุรักษ์ แมงกะพรุนน้ำจืด	สมาชิกในชุมชน ร่วมกันดูแลรักษา แหล่งน้ำและสิ่งปลูก สร้างบริเวณใกล้เคียง โดยมีการจัดเวรยาม ตรวจ	คณะกรรมการชุมชน และ ชาวบ้าน
3. พัฒนาเส้นทางเดิน ป่าเพื่อพัฒนาป่า ชุมชน	เพื่อพัฒนาป่าชุมชน เป็นเส้นทางเดินป่า	สมาชิกในชุมชน ร่วมกันดูแลรักษา จัด กลุ่มบริการนำเที่ยว เดินป่าให้กับ นักท่องเที่ยว	คณะกรรมการชุมชน และ ชาวบ้าน
4. ส่งเสริมให้ ชาวบ้านปลูกป่า กำหนดแนวเขตป่าให้ ชัดเจนและใช้วัสดุใน พื้นที่	เพื่อให้ชาวบ้าน ร่วมกัน ปลูกป่า กำหนดแนวเขตป่าใน พื้นที่	กลุ่มสมาชิกในชุมชน จัดสรรพื้นที่และกล้า ไม้มาปลูกทำแนวกัน ระหว่างพื้นที่ชุมชน กับแนวป่า	คณะกรรมการชุมชน และ ชาวบ้าน

4.3 ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์

โดยทดสอบเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการพัฒนาจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน จากผู้นำชุมชน แกนนำการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ และประชาชน รวม 30 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือก่อนและหลังการพัฒนาและดำเนินการประเมินผล ข้อมูลที่ได้นำมาอธิบายเสริมกันและกันในบางประเด็น เพื่อให้ผลการวิจัยมีความชัดเจนและตรงกับความจริงมากขึ้น จากทฤษฎีและแนวความคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ได้ศึกษามาแล้ว สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้าน ผู้นำ สมาชิกชุมชนคนรักป่าหนองแม่นา มีระดับการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ ดังนี้

ดัชนีชี้วัดที่ 1) ร่วมปรึกษาหารือปัญหาเรื่องป่าชุมชน พบว่า ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมจะมีการพูดคุย หรือปรึกษาในเรื่องป่าชุมชน และเรื่องต่างๆ แต่ยังมีข้อจำกัดต่างๆ เช่น เรื่องควบคุมการใช้ประโยชน์ เช่น การใช้ไม้ รวมถึงปัญหาเรื่องน้ำมีกฎเกณฑ์กำหนดไว้ค่อนข้างเคร่งครัด

ตารางที่ 4.8 ข้อมูลประชากรทั่วไป

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	13	43.33
หญิง	22	73.33
อายุ(ปี)		
20-30	1	3.00
31-40	11	36.66
41-50	12	40.00
51-60	5	16.66
61 ปีขึ้นไป	1	3.00
ระดับการศึกษา		

มัธยมศึกษา หรือ ปวช.	12	40.00
อนุปริญญา หรือ ปวส.	3	10.00
ปริญญาตรี	15	50.00
อาชีพ		
เกษตรกรรม	12	40.00
รับจ้างทั่วไป	8	26.66
ค้าขาย	5	16.66
เจ้าของกิจการ	5	16.6
การฝึกอบรม		
ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	26	86.66
ด้านการอนุรักษ์แมลงกะพรุนน้ำจืด	19	63.33
ด้านพัฒนาอาชีพ	28	93.33
ด้านการใช้เทคโนโลยี	19	63.33
รายได้ต่อปี(บาท)		
110,001-130,000	2	6.66
130,001-150,000	15	50.00
มากกว่า 150,000	13	43.33

ตัวชี้วัดที่ 2) ร่วมประชุมเพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนาแล้ว โดยกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ 19 คน หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก ภายหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม จำนวน 30 คน สำหรับการตรวจป่าในพื้นที่เมื่อมีสิ่งทีผิดปกติจะมีการแจ้งต่อกลุ่มสมาชิกและดำเนินการแก้ไขต่อไป

ตัวชี้วัดที่ 3) เสนอแนวทางแก้ไข หรือทางออกสำหรับปัญหาป่าชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมโดยมีการจัดประชุม โดยประธานกลุ่มจัดการตรวจป่าในพื้นที่เมื่อมีสิ่งทีผิดปกติจะมีการบันทึกเป็นข้อมูลและดำเนินการปลูกต้นไม้ในป่าพื้นที่ รวมถึงการจัดตั้งสมาชิกออกสำรวจพื้นที่ป่าอย่างเป็นระบบ สมาชิกมีบทบาทที่สำคัญโดยผู้นำชุมชนและอาศัยความร่วมมือในกลุ่มสมาชิกอย่างดี

2. การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน

ดัชนีชี้วัดที่ 1) ร่วมทบทวนกฎเกณฑ์ของพื้นที่ชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนาแล้ว โดยกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ 19 คน หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก ภายหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม จำนวน 30 คน สำหรับการตรวจป่าในพื้นที่เมื่อมีสิ่งผิดปกติจะมีการแจ้งต่อกลุ่มสมาชิกและดำเนินการแก้ไขต่อไป

กฎระเบียบเดิมมีข้อจำกัดหลายๆด้าน มีการประชุมพูดคุยและร่วมทบทวนแก้ไขกันบ้างเป็นครั้งคราว แต่สมาชิกแต่ละคนมักจะติดการทำงานจึงไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วม เนื่องจากอาจมีวาระการประชุมที่อาศัยระยะเวลาประชุมค่อนข้างนาน

ดัชนีชี้วัดที่ 2) ร่วมสำรวจป่าชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการ พัฒนาแล้ว ในการสำรวจ และตรวจป่าชุมชนนั้น มีการจัดเป็นเวรยามผลัดกันสำรวจป่าอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะช่วงที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาในพื้นที่บ่อยๆ และปริมาณมาก

จากเหตุการณ์ต่างๆ ทำให้ประธานกลุ่มและสมาชิกจัดการตรวจป่าในพื้นที่และปลูกป่าทดแทน

ดัชนีชี้วัดที่ 3) ร่วมอนุรักษ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยมีการฟื้นฟูป่าในเขตพื้นที่ ด้วยการปลูกทดแทนและร่วมกันดูแลป่าในพื้นที่ ให้ความรู้กับสมาชิกโดยมีกิจกรรมในกลุ่มสมาชิกให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี

ดัชนีชี้วัดที่ 4) ร่วมอบรมเรื่องการอนุรักษ์แหล่งน้ำ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยมีการพัฒนาร่วมมือกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น และสมาชิกนำความรู้มาพัฒนาเป็นแนวทางการปฏิบัติฟื้นฟูสภาพแหล่งน้ำในระบบนิเวศที่ดี มีการจัดแนวป้องกันพื้นที่รอยต่อของแปลงการเกษตรกับแหล่งน้ำ

ดัชนีชี้วัดที่ 5) ร่วมทบทวนแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยสมาชิกดำเนินการจัดพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่ชุมชน รวมถึงรักษาสภาพป่าในพื้นที่ตามธรรมชาติ จัดแนวป้องกันไฟป่ามีการประสานงานระหว่างชุมชนและส่วนราชการอยู่เสมอ

ดัชนีชี้วัดที่ 6) ร่วมติดต่อกับหน่วยงานราชการต่างๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับ

มาก โดยสมาชิกดำเนินการจัดพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่ชุมชน รวมถึงรักษาสภาพป่าในพื้นที่ตามธรรมชาติมีการประสานงานระหว่างชุมชนและส่วนราชการอยู่เสมอ

ดัชนีชี้วัดที่ 7) ร่วมพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยสมาชิกมีความเชื่อพิธีกรรมที่สืบทอดมาหลายๆรุ่นในพื้นที่ชุมชน รวมถึงรักษาสภาพป่าในพื้นที่

3. การมีส่วนร่วมผลประโยชน์

ดัชนีชี้วัดที่ 1) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยสมาชิกดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจกันทั้งด้านสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งน้ำแมงกะพรุนน้ำจืด ในแต่ละกลุ่มมีความเหนียวแน่นและประสานงานกันได้ดีเป็นอย่างดี

ดัชนีชี้วัดที่ 2) การมีรายได้จากการท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก มีความเข้าใจตรงกันประธานกลุ่มมีการจัดแบ่งรายได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งมีรายได้หลักจากการให้ส่วนแบ่งช่วงที่นักท่องเที่ยวเข้ามาชมแมงกะพรุนน้ำจืดและผีเสื้อ รวมถึงเดินป่าในบริเวณพื้นที่ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ

ดัชนีชี้วัดที่ 3) ใช้น้ำในป่าชุมชนเพื่ออุปโภคบริโภคและการเกษตร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยสามารถใช้น้ำได้ตลอดทั้งปี

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ดัชนีชี้วัดที่ 1) ร่วมติดตามและควบคุมการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์แหล่งน้ำ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ 19 คน หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก ภายหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมจำนวน 30 คน สมาชิกในชุมชนร่วมติดตามกิจกรรมต่างๆในพื้นที่ป่าเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ มีการประสานกิจกรรมทำให้เกิดความตระหนักและควบคุมกิจกรรมอนุรักษ์แหล่งน้ำ

ดัชนีชี้วัดที่ 2) ร่วมประเมินการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ 17 คน หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด ภายหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมจำนวน

30 คน สมาชิกในชุมชนร่วมประเมินกิจกรรมต่างๆ โดยเสนอข้อคิดเห็นเพื่อการพัฒนาปรับปรุงไปเป็นแนวทางให้กับกลุ่ม

ดัชนีชี้วัดที่ 3) ร่วมประเมินปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้อง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทมากขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการพัฒนา โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในประเด็นนี้ 17 คน หลังจากผ่านการการพัฒนาแล้ว สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในระดับมาก ภายหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วมจำนวน 30 คน สมาชิกในชุมชนร่วมประเมินปัญหาแต่ละกิจกรรม มีการทบทวนผลดี ผลเสียต่อป่า และผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของชุมชน

4.4 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโดยการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม แสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้านก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม

ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วม	หลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ของประชาชนมีการพูดคุยกันบางคน บางกลุ่ม การตัดสินใจไม่แน่ชัดขาดตัวชี้วัด	มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน โดยให้เสนอแนวทางการแก้ไขตามเทคนิค AIC
2. การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน โดยคณะกรรมการชุมชนและผู้นำชุมชนเท่านั้น การประสานงานกับชาวบ้านและหน่วยงานอื่นน้อย	มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมการดำเนินงานการพัฒนาป่าชุมชน การกำหนดหลักปฏิบัติของชุมชน การปลูกป่า การจัดอบรมการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด โดยประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและการประชาสัมพันธ์ให้กับชาวบ้านทราบและร่วมกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมผลประโยชน์เก็บของป่าเกินศักยภาพที่ป่ามี	มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมผลประโยชน์กำหนดตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมการใช้พื้นที่ป่าแหล่งน้ำเข็ก การกำหนดแนวทางการพายเรือนำเที่ยวชมแมงกะพรุนน้ำจืด
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลได้ดำเนินการแต่ยังไม่มีการควบคุมที่ชัดเจน	มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผลด้วยการควบคุม ตรวจสอบโดยชาวบ้านและร่วมประเมินข้อดีและข้อเสียที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในพื้นที่ ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชาวบ้านตำบลหนองแม่นา แสดงให้เห็นว่า ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจำนวนร้อยละ 76.67 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีผู้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นร้อยละ 96.67 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ขณะที่ ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 23.33 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 3.33 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนา มีผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมลดลง

ตารางที่ 4.10 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชาวบ้าน

หลังดำเนินการพัฒนา	ก่อนดำเนินการพัฒนา					
	ผู้ที่มีส่วนร่วม		ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ที่มีส่วนร่วม	23	76.67	6	20.00	29	96.67
ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม	0	0.00	1	3.33	1	3.33
รวม	23	76.67	7	23.33	30	100.00

2. การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมการดำเนินงานของชาวบ้านตำบลหนองแม่นา แสดงให้เห็นว่า ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมการดำเนินงานจำนวนร้อยละ 73.33 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน มีผู้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นร้อยละ 93.33 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ขณะที่ ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 26.67 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 6.67 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนา มีผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมลดลง

ตารางที่ 4.11 การมีส่วนร่วมการดำเนินงาน

หลังดำเนินการพัฒนา	ก่อนดำเนินการพัฒนา					
	ผู้ที่มีส่วนร่วม		ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ที่มีส่วนร่วม	21	70.00	7	23.33	28	93.33
ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม	1	3.33	1	3.33	2	6.67
รวม	22	73.33	8	26.67	30	100.00

3. การมีส่วนร่วมผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมผลประโยชน์ของชาวบ้านตำบลหนองแม่นา แสดงให้เห็นว่า ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมผลประโยชน์จำนวนร้อยละ 73.33 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมผลประโยชน์ มีผู้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นร้อยละ 86.67 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมผลประโยชน์ มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ขณะที่ ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมผลประโยชน์ ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 26.67 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมผลประโยชน์ ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 13.33 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนา มีผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมลดลง

ตารางที่ 4.12 การมีส่วนร่วมผลประโยชน์

หลังดำเนินการพัฒนา	ก่อนดำเนินการพัฒนา					
	ผู้ที่มีส่วนร่วม		ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ที่มีส่วนร่วม	18	60.00	8	26.67	27	86.67
ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม	4	13.33	0	0.00	4	13.33
รวม	22	73.33	8	26.67	30	100.00

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของชาวบ้านตำบลหนองแม่เฒ่า แสดงให้เห็นว่า ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผลจำนวนร้อยละ 80.00 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีผู้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นร้อยละ 90.00 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีแนวโน้มที่ดีขึ้น ขณะที่ ก่อนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 20.00 และหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมจำนวนร้อยละ 10.00 แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนา มีผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมลดลง

ตารางที่ 4.13 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

หลังดำเนินการพัฒนา	ก่อนดำเนินการพัฒนา					
	ผู้ที่มีส่วนร่วม		ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ที่มีส่วนร่วม	19	63.33	4	13.33	23	90.00
ผู้ที่ไม่มีส่วนร่วม	5	16.67	2	6.67	7	10.00
รวม	24	80.00	6	20.00	30	100.00

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์จากกระบวนการ AIC ขั้นตอนการสร้างความรู้ ภายหลังจากจัดเวทีให้ชาวบ้านเข้ามาพูดคุยถึงสภาพการณ์และปัญหาป่าชุมชน มีสถานการณ์ปัญหาของป่าชุมชนในปัจจุบันมีกฎระเบียบต่างๆ ในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยชุมชนมีแนวทางปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่มีชาวบ้านบางกลุ่มที่ละเลยกฎระเบียบเพื่อการทำเกษตรสภาพป่า แหล่งน้ำเริ่มเสื่อมโทรม และอนาคตปรับกฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น มีมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างจริงจังเพราะรักษาและอนุรักษ์ป่าไว้ให้นานที่สุด แสดงให้ทราบว่าภายหลังการพัฒนาชาวบ้านมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ผู้ที่ไม่เข้าร่วมลดลงหลังจากพัฒนาแล้ว ซึ่งชาวบ้านมีความตระหนักถึงการจัดการอนุรักษ์มากขึ้น และตัดสินใจที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงานร่วมกันมากขึ้น

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่าชาวบ้านมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับมาก โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชาวบ้านสูงสุด แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีจิตสำนึกในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอทางเลือกและปรึกษาหารือ แนวทางการแก้ไขปัญหา กำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการป่าชุมชน และช่วยให้การตัดไม้ไปใช้ประโยชน์ รวมถึงการเผาป่าลดลง ทำให้เกิดการฟื้นฟูป่าไม้และพันธุ์พืชตามถิ่นกำเนิดเป็นอย่างดี เมื่อกระบวนการนี้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องทำให้ชาวบ้านมีการวางแผนดำเนินการในระดับต่อไป ที่กำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน และชาวบ้านมีคณะกรรมการจัดประชุมเป็นระยะเพื่อการประเมินกระบวนการและผลกระทบที่ตามมาด้วยปัจจัยภายนอกที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่พัฒนามาให้บทบาทการนำเที่ยวและให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวด้วย

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์จากกระบวนการ AIC ทำให้ชาวบ้านตระหนักและปรับเปลี่ยนบริบทของการพัฒนาป่าชุมชนและการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด ด้วยการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ร่วมกันกำหนดแนวคิดการดำเนินการอนุรักษ์แหล่งน้ำเชิง และเรียนรู้อย่าง

สอดคล้องกับ การอนุรักษ์จากกระบวนการ AIC เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วมและเกิดพลังชุมชนอย่างแน่นแฟ้น

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีผู้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีแนวโน้มที่ดีขึ้น รวมทั้งผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมลดลงทุกด้านเช่นกัน ซึ่งเป็นแนวโน้มที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่นักท่องเที่ยวเข้ามาได้สัมผัสถึงความรัก ความสามัคคีของชาวบ้านในพื้นที่ รวมถึงชาวบ้านนั้นเกิดความภาคภูมิใจต่อกลุ่มและเกิดพลังในการอนุรักษ์ป่าชุมชนและอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืดในชุมชนอย่างยั่งยืนขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา โครงการพัฒนากลุ่มน้ำเข็กและแหล่งน้ำสะอาด มีแนวทางปฏิบัติจากกลุ่มสมาชิกในชุมชนสำรวจป่าและแม่น้ำเข็กจัดสรรพื้นที่และกล้าไม้มาปลูกทำแนวกันระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรกับแม่น้ำ โครงการอนุรักษ์แมงกะพรุนน้ำจืด มีแนวทางปฏิบัติสมาชิกในชุมชนร่วมกันดูแลรักษา แหล่งน้ำและสิ่งปลูกสร้างบริเวณใกล้เคียง โครงการพัฒนาเส้นทางเดินป่าเพื่อพัฒนาป่าชุมชน มีแนวทางปฏิบัติ สมาชิกในชุมชนร่วมกันดูแลรักษา จัดกลุ่มบริการนำเที่ยวเดินป่าให้กับนักท่องเที่ยว และ โครงการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกป่ากำหนดแนวเขตป่าให้ชัดเจนและใช้วัสดุในพื้นที่มีแนวทางปฏิบัติกลุ่มสมาชิกในชุมชน จัดสรรพื้นที่และกล้าไม้มาปลูกทำแนวกันระหว่างพื้นที่ชุมชนกับแนวป่า

ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ แต่ละโครงการจัดกลุ่มสมาชิกในชุมชนสำรวจป่าและแม่น้ำเข็ก จัดสรรพื้นที่และกล้าไม้มาปลูกทำแนวกันระหว่างพื้นที่ทำการเกษตรกับแม่น้ำ กำหนดผู้รับผิดชอบ โดยคณะกรรมการชุมชนและ ชาวบ้าน การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมการดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีผู้มีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นในทุกด้าน แสดงให้เห็นว่า ก่อนและหลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีแนวโน้มที่ดีขึ้น รวมทั้งผู้ที่ไม่มีส่วนร่วมลดลงทุกด้านเช่นกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

- 1) ในการวิจัยครั้งต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ควรนำเยาวชนเข้าร่วมโครงการเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น
- 2) ควรมีการติดตามผลการดำเนินงาน โครงการและส่งเสริมให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- เกษร สิทธิหนิว. (2548). แมงกระพุนน้ำจืด ปริศนาในสายน้ำ. นิตยสาร สารคดี ฉบับที่ 240
กุมภาพันธ์ 2548.
- ศรีประไพร์ คุ่มศัตรา. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: ศึกษากรณี
ตำบลช่องสะเดา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (ตุลาคม 2558 – มกราคม 2559). 59 – 68.
- ฉลอง น้อยฉิม, ชัยวัฒน์ คงสม และสัจจา บรรจงศิริ. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
จัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสนามเพรียงจังหวัดกำแพงเพชร. กำหนดการประชุมเสนอ
ผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 2. 1 – 13.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น, สวิชญา สุกออุดมฤกษ์ ตรีรัตน์ และ นครเศศ รังควัด. (2556). การพัฒนารูปแบบ
การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลา
ดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนวารสารวิจัยและพัฒนา มจร. ปีที่ 36 ฉบับที่ 2 เมษายน –
มิถุนายน 2556. 215 – 234.
- ชนพรรณ ธานี (2540) การศึกษาชุมชน ขอนแก่น คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พันธุ์พงษ์ คงเดชอดิศักดิ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มิชชัย วงษ์อุบ และธีร์วิสิฐ มุลงามกุลจ. (2558). แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน
ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก. การประชุมสัมมนาวิชาการการ
นำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ
ครั้งที่ 15. 205 – 217.
- ศิริพร ชูประสูตร และสุชาติ เขิงทอง. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้ กรณีศึกษา: เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาพระแทว จังหวัดภูเก็ต. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ
ระดับชาติ ครั้งที่ 6 26 มิถุนายน 2558 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. 420 – 434.
- อรพินท์ สฟ โขคชัย. (2537). คู่มือการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน: การ
พัฒนาหมู่บ้าน โดยพลังประชาชน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

Galarce, L.C., Riquelme, K.V., Osman, D.Y., and Fuentes, R.A. (2013). A new record of the non indigenous freshwater jellyfish *Craspedacusta sowerbii* Lankester, 1880 (Cnidaria) in Northern Patagonia (40° S, Chile). *BioInvasions Records* (2013) Volume 2, Issue 4: 263–270.

ภาคผนวก

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

- ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายเจน จันทรสุธาสาน
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr. Jane Chantarasupasen
- เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -
- ตำแหน่งปัจจุบัน พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ
- หน่วยงานที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 67000
โทรศัพท์ (056) 717100 โทรสาร (056) 717123 E - mail : jane.cha@pcru.ac.th
- ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2542 ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2543ปริญญาตรี วท.บ (เคมี) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
พ.ศ. 2549ปริญญาโท บธ.ม (การเป็นผู้ประกอบการ) มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
พ.ศ. 2556ปริญญาเอก บธ.ด (บริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
- สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
บริหารธุรกิจ